

VALVIRAN ROOLI- JA ATTRIBUUTTITIE TOPALVELUT

Terveydenhuollon ammattivarmenteet ja ammattikortin siru sisältävät vain rajoitetun määrän ammattihenkilön tunnistamiseen ja ammattioikeuksien todentamiseen tarvittavia tietoja. Terveydenhuollon palvelujen antajat ja apteekit saavat muut tarvittavat tiedot terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattioikeuksien sisällöstä, voimassaolosta sekä mahdollisista ammattioikeuksien rajoituksista ajantasaisina käyttäen terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisterin (Terhikki-rekisteri) tietoihin perustuvaa *rooli- ja attribuuttitietopalvelua*.

XML-pohjaisten attribuuttikyselyjen ja -vastausten välittämiseen käytetään samoja tietoliikenneväyliä, joiden kautta terveydenhuollon perustietojärjestelmät ovat yhteydessä Kelan ylläpitämään Reseptikeskukseen ja Sähköisen potilastiedon arkistoon sekä apteekit Reseptikeskukseen.

Terveydenhuollon valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin (KanTa-palvelut) liittyminen tuo samalla oikeuden Valviran attribuuttipalvelujen käyttämiseen. *Liittymisohje KanTa-palveluihin* on saatavilla mm. eReseptin käyttöönoton käsikirjassa (<https://www.kanta.fi/web/fi/ereseptin-kayttoonoton-kasikirja>).

1. YKSILÖINTITUNNUS

Lääkäreiden ja hammaslääkäreiden sairausvakuutusnumero (SV-numero) muuttui 2009 nimeltään *yksilöintitunnukseksi*. Yksilöintitunnusta käytetään mm. lääkemääräyksissä, lääkärintodistuksissa sekä tutkimus- ja hoitomääräyksissä. Yksilöintitunnuksen antaa Valvira vähintään neljän ensimmäisen opintovuoden opinnot suorittaneille lääketieteen ja hammaslääketieteen opiskelijoille, kun heidät merkitään Terhikki-rekisteriin. Sama pysyvä tunnus jää käyttöön myös valmistumisen jälkeen. Yksilöintitunnus annetaan myös lääkkeen määräämiseen oikeutetulle sairaanhoitajalle, suuhygienistille ja optikolle.

Kaikille rekisteröitäville terveydenhuollon ammattihenkilöille annetaan lisäksi erillinen rekisteröintinumero. Yksilöintitunnus ei siten ole sama asia kuin rekisteröintinumero.

2. REKISTERÖINTINUMERO

Kaikki rekisteröidyt terveydenhuollon ammattihenkilöt saavat pysyvän *rekisteröintinumeron*. Rekisteröintinumero on tekninen numerosarja, joka annetaan kaikille terveydenhuollon ammattihenkilöille, jotka rekisteröityvät tai ovat jo rekisteröityneet Terhikki-rekisteriin. Rekisteröintinumeroa käytetään ammattihenkilön yksilöintiin varmentamisessa ja terveydenhuollon valtakunnallisissa tietojärjestelmäpalveluissa kuten eReseptissä ja eArkistossa sekä potilastietojärjestelmien käyttöoikeushallinnassa. Rekisteröintinumero on saatavissa attribuuttipalvelun lisäksi julkisesta tietopalvelusta JulkiTerhikistä (<https://julkiterhikki.valvira.fi/>), jossa näkyy ammattihenkilön nimi, rekisteröintinumero, syntymävuosi ja ammattioikeus sekä tieto mahdollisista ammatinharjoittamista koskevista rajoituksista..

3. ATTRIBUUTTIPALVELU

Attribuuttipalvelun välityksellä terveydenhuollon palvelujen antajat ja apteekit saavat kahdentyypisiä tietoja:

1. *Roolitiedot* sisältävät ammattihenkilön yksilöintiä koskevia tietoja, rekisteröintinumeron, yksilöintitunnuksen, koulutusta sekä ammattioikeuksien sisältöä ja voimassaoloa koskevia tietoja. Roolitietoja ovat luonteeltaan myös muun muassa opiskelijoita ja määräaikaisten luvan nojalla työskenteleviä ammattihenkilöitä lain nojalla koskevat yleiset ammatinharjoittamisen rajoitukset. Attribuuttikyselyn vastaus sisältää aina kaikki ammattihenkilön roolitiedot.

2. *Rajoitustiedot* sisältävät tiedot ammattihenkilön ammattitoiminnassa todetun virheellisyyden perusteella asetetuista lääkkeenmääräämistä tai muuta ammatinharjoittamista koskevista rajoituksista ja niiden voimassa olosta. Vastaussanoma sisältää myös tiedon mahdollisesta ammattioikeuden menetyksestä ja menetyksen ajankohdasta. Ammattioikeuden menetys merkitsee aina kyseisen ammattihenkilön kaikkien varmenteiden välitöntä sulkemista. Tieto varmenteen sulkemisesta on saatavissa myös julkisessa verkossa olevalta sulkulistalta sekä Kelan KanTa-tietoliikenneväylän kautta.

Attribuuttivastauksen sisältämiä tietoja voidaan käyttää myös käyttäjähallinnan tietojen ylläpitoon. Tästä syystä attribuuttipalvelusta on saatavissa kaikkien rekisteröityjen terveydenhuollon ammattihenkilöiden tiedot (eli myös niistä henkilöistä, joilla ei ole minkäänlaisia ammattioikeuksien rajoituksia).

Attribuuttipalvelusta noudetuista tiedoista ei saa muodostaa erillistä rekisteriä terveydenhuollon tai apteekin järjestelmään.

Attribuuttitietojen välittämisessä käytettävät koodistot julkaistaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämässä koodistopalvelussa <http://sty.stakes.fi/FI/koodistopalvelu/koodisto.htm>.

4. RAJOITUSTIETOJEN TARKISTAMISMENETTELY

Laki sähköisestä lääkemääräyksestä (61/2007) edellyttää, että lääkkeen määrääjän oikeus lääkkeen määräämiseen tarkistetaan aina ennen lääkemääräyksen laatimista. Tarkistaminen tapahtuu hakemalla järjestelmään Valviran rooli- ja attribuuttitietopalvelusta Terhikki-rekisterissä henkilöllä olevat rajoitukset. Jos rajoitustietoja ei pystytä tarkistamaan joko teknisen häiriön vuoksi tai ammattihenkilön tietoja ei saada palvelusta, ammattihenkilö ei voi laatia eReseptiä.

Jokaisen tunnistamisen yhteydessä tapahtuva ammattioikeuksien rajoitustietojen tarkistaminen toteutetaan kaksivaiheisesti:

1. Terveidenhuollon perusjärjestelmien ja apteekkijärjestelmien tulee noutaa attribuuttipalvelusta kerran vuorokaudessa *rajoitustietolista*. Kyseinen tiedosto sisältää niiden ammattihenkilöiden rekisteröintinumerot, joiden haltijoilla on voimassa olevia ammattioikeuksien rajoituksia tai jotka ovat menettäneet ammattioikeutensa. Listan tiedot muodostetaan kerran vuorokaudessa. Lista on voimassa enintään 72 tuntia. Jos voimassaolevaa rajoitustietolistaa ei ole saatavilla järjestelmän tai palvelun häiriön vuoksi, lääkemääräystä ei voida tehdä tai uusaa. Onnistuneesti tunnistettu ammattihenkilö voi oikeuksiensa mukaisesti käyttää kuitenkin katselu-oikeuttaan Reseptikeskukseen.
2. Kun tunnistaudutaan varmenteella, joka sisältää rajoitustietolistassa olevan rekisteröintinumeron eli tunnistautuvalla henkilöllä on jokin rajoitus voimassa, järjestelmän tulee tehdä attribuuttipalveluun varsinainen rajoitustietokysely. Rajoitustietokyselyyn saatu vastaus on voimassa kyseisen istunnon ajan, ja se on poistettava terveydenhuollon tai apteekin järjestelmästä istunnon jälkeen.

5. RAJOITUSTIETOJEN KÄSITTELY POTILASTIETOJÄRJESTELMISSÄ

Kaikki attribuuttivastausten rajoitustiedot eivät ole käsiteltävissä ohjelmallisesti. Ammatinharjoittamista koskevat rajoitukset ovat pitkän ajanjakson kuluessa tehtyjä, tapauskohtaisia ratkaisuja, joiden tietoja ei ole alun perin rakenteistettu. Kaikki rajoitukset eivät siksi ole lainkaan rakenteistettavissa. Tämän vuoksi rajoitustietosanomassa välitetään aina myös rajoitusteksti. Attribuuttivastaukset sisältävät myös muita tietotyyppisiä, joita ei voida hyödyntää ohjelmallisesti KanTa-palveluiden ensimmäisessä vaiheessa (esimerkiksi ammattihenkilön koulutustieto).

Lisäksi samaa rajoitusta tarkoittavien päätösten ilmaisutavoissa on ollut ajan kuluessa erilaisia käytäntöjä. Ohjelmallisesti toteutettavien rajoitusten osalta onkin huomattava, että kaikki rajoitukset rakenteistetaan kielto- tai riippumatta siitä, miten tekstimuotoinen rajoitus on muotoiltu.

Ohjelmallisesti toteutettavat rajoitukset

Potilastietojärjestelmässä ohjelmallisesti toteutettavat rajoitukset ovat aina rakenteistettuja. Rakenteistetut rajoitustiedot muodostavat kokonaisuuden, jossa on

- rajoituksen tyyppi (*Rajoitusperusteiden kohdentuminen* -koodisto)
- rajoituksen varsinainen kohde sekä
- mahdollinen rajoituskohteen rajaus.

Mikäli on kielletty esimerkiksi kokonaan tietyn lääkevalmisteen määrääminen, varsinainen rajoitus voidaan toteuttaa ohjelmallisesti pelkästään ATC-koodiston avulla. Mikäli rajoitusta on rajattu esimerkiksi niin, että lääkäri saa määrätä lääkkeitä vain julkisessa terveydenhuollossa, tarvitaan ohjelmalliseen rajoittamiseen sekä kyseinen ATC-koodi että *Työskentelypaikka–työskentelytapa* -koodi. Mikäli rajoitusta on kuitenkin rajattu esimerkiksi niin, että lääkäri ei saa määrätä kyseistä valmistetta itselleen, tarvitaan ATC-koodin lisäksi lääkkeenmääräjän henkilötunnus, joka on saatavissa esimerkiksi attribuuttipalvelusta.

Potilastietojärjestelmän on estettävä ohjelmallisesti toteutettujen rajoitusten vastaiset lääkemääräykset ja näytettävä virheilmoituksessa rajoitusteksti, jos ammattihenkilö yrittää määrätä lääkettä rajoituksen vastaisesti.

Rajoitus toteutetaan potilastietojärjestelmässä ohjelmallisesti, jos

- lääkkeen määrääminen on kielletty kokonaan
- rajoitus perustuu ATC-koodiin, tiettyyn ATC-ryhmään, huumausainetietoon tai PKV- luokitukseen
- rajoitus koskee itselle lääkkeen määräämistä ja valmistetta ollaan määräämässä itselle (potilastietojärjestelmän käyttäjä/määräyksen kohde tunnetaan)
- rajoitus koskee lääkkeen määräämistä alaikäiselle (lääkemääräyksen saajan ikä tunnetaan)
- ammatinharjoittamista on rajoitettu toimipaikkatyyppin perusteella

Potilastietojärjestelmä tulee konfiguroida siten, että se tunnistaa, onko se julkisen terveydenhuollon, yksityisen terveydenhuollon, julkisen sosiaalihuollon, yksityisen sosiaalihuollon vai itsenäisen ammatinharjoittajan käytössä. Esimerkiksi: ”*Rajoitettu ammatinharjoittamisoikeutta siten, että hän saa määrätä PKV-lääkkeitä ja huumausaineita apteekkeista ainoastaan julkisen terveydenhuollon toimintayksikön palveluksessa toimiessaan ko. tehtävässä hoitamilleen potilaille.*”

Lääkevalmisteiden ja -aineiden käsittelyä koskeva *Lääkkeiden käsittelyn* rajoittaminen ei merkitse rajoitusta määrätä lääkkeitä, joten rajoitusta ei tarvitse huomioida järjestelmissä ohjelmallisesti.

Tekstimuotoinen rajoitus pitää pystyä näyttämään tarvittaessa käyttäjälle istunnon aikana myös ohjelmallisesti toteutettujen rajoitusten osalta (esimerkiksi erillisen valikon avulla).

Tekstimuodossa esitettävät rajoitukset

Lääkkeen määrääjä on itse velvollinen pidättäytymään tekstimuodossa esitettävien rajoitusten vastaisten lääkemääräysten laatimisesta. Terveydenhuollon palvelujen antaja on velvollinen toteuttamaan mm. lokitietoihin perustuvan tekstimuodossa esitettävien rajoitusten noudattamisen jälkikäteisen valvonnan. Rajoitustieto näytetään tekstinä silloin, kun se ei ole ohjelmallisesti toteutettavissa, esim.

- rajoitus koskee sukulaisille määräämistä
- jos rajoituksessa on käytössä koodi ”*Muu*”
- rajoitus koskee puhtaan alkoholin määräämistä
- jos työskentely on sallittu vain nimetyssä toimintayksikössä, ei rajoitusta voida toistaiseksi toteuttaa ohjelmallisesti attribuuttipalvelun avulla, vaan se on toteutettava käyttöoikeushallinnan tasolla.

Lääkkeenmääräjän mahdollinen rajoitustieto tulee kirjata potilastietojärjestelmän lokiin jokaiseen kyseisen lääkkeenmääräjän kirjoittamaan reseptiin tai yhtenä lokimerkintänä samalle potilaalle samalla kertaa määrättävien ja allekirjoitettavien reseptien osalta. Lokiin tallennetaan rajoituksen tyyppi ja rajoituskoodi/rajoituskoodit sekä kyseisten rajoituskoodistojen OID:t.

6. RAJOITUSTIETOJEN KÄSITTELY APTEEKKITIETOJÄRJESTELMISSÄ

Lääkkeenmääräämisoikeus tarkistetaan ennen lääkemääräyksen laatimista, eikä se siten ole ensisijaisesti apteekkien tai apteekkitietojärjestelmien tehtävä. Apteekit vastaavat henkilöstönsä osalta, asianomaisten ammattihenkilöiden ohella, ammatinharjoittamisoikeuksien mahdollisten rajoitusten noudattamisesta. Apteekkitietojärjestelmissä riittää kuitenkin toistaiseksi rajoitustekstin näyttäminen. Ohjelmallinen rajoitustietojen käsittely otetaan käyttöön apteekkitietojärjestelmien seuraavassa kehitysvaiheessa.

7. MUUTA HUOMIOITAVAA

- Samalla henkilöllä voi olla useita erillisiä rajoituksia, mikä ilmenee rajoitustekstien sisältöä ja rajoitusten voimaantuloa koskevista eroista. Yhden rajoituspäätöksen rakenteistaminen saattaa kuitenkin tuottaa useita rajoitusrivejä, joihin kaikkiin liittyy sama rajoitusteksti. Tällä hetkellä samaan rajoituspäätökseen liittyvät rivit saa selville vain vertaamalla rajoitustekstejä. Ratkaisua tullaan muuttamaan siten, että erillisiin rajoituspäätöksiin liittyvät rivit erotetaan toisistaan ja vastaavasti samaan rajoituspäätökseen kuuluvat rivit kiinnitetään toisiinsa rivikohtaisella tunnisteella.
- Attribuuttipalvelu on tarkoitettu käytettäväksi myös potilastietojärjestelmään käyttöoikeuksia luotaessa tai muutettaessa. Kun käyttöoikeuksia ylläpitävä henkilö antaa henkilötunnuksen tai rekisteröintinumeron, sovellus voi hakea henkilön perustiedot Valviran attribuuttipalvelusta ja samalla tarkistaa onko henkilöllä rajoituksia. Käyttöoikeuksia hallinnoiva henkilö voi hyödyntää attribuuttipalvelun palauttamia tietoja ja asettaa ko. henkilölle luotuun käyttäjätunnukseen käyttöoikeudet henkilön voimassa olevien ammattioikeuksien mukaisesti.
- Järjestelmän toimittajan on ratkaistava esimerkiksi tietokantavirheisiin liittyvät toimintatavat. Jos esimerkiksi kysely tai listan noutaminen epäonnistuu, ja on syytä olettaa vian olevan hetkellinen, toimintoa on syytä yrittää uudelleen muutamia kertoja tauon jälkeen (huomioitava, että järjestelmä ei virhetilanteissa saa muodostaa taukoamatonta ja nopeaa kyselyiden tulvaa).